

IVICA CRNIĆ

ODGOVORNOST
LIJEČNIKA ZA ŠTETU

Pravne teme

SADRŽAJ

PREDGOVOR.....	XV
KRATICE I PREGLED IZVORA ZA SUDSKU PRAKSU.....	XXIII

ODGOVORNOST LIJEČNIKA ZA ŠTETU

1. UVOD I NEKI BROJČANI POKAZATELJI	1
1.1. ŠTO PODRAZUMIJEVAMO POD ODREĐENIM POJMOVIMA	5
2. PRISTANAK PACIJENTA NA LIJEČENJE	7
2.1. PRISTANAK PACIJENTA KAO PRETPOSTAVKA ZA LIJEČENJE	13
2.1.1. Pravo na obavještenost	14
2.1.1.1. Opseg obavještenja	15
2.1.1.2. Tko ima ovlast i obvezu dati obavještenje	19
2.1.1.3. Oblik obavijesti	20
2.1.1.4. Teret dokaza	20
2.1.1.5. Kad bi informacija mogla ugroziti ili uznemiriti pacijenta	21
2.1.1.6. Pristup medicinskoj dokumentaciji...	22
2.1.1.7. Odbijanje primitka obavijesti	22

2.1.2. Pravo na prihvaćanje ili odbijanje pojedinog dijagnostičkog odnosno terapijskog postupka	23
2.1.2.1. Oblik (forma) prihvaćanja ili odbijanja	25
2.1.2.1.1. Posljedice nedostatka oblika i konkludentni pristanak	26
2.1.2.2. Kad pacijent nije kadar ili nema zakonske ovlasti očitovati svoju volju	28
2.1.2.2.1. Očitovanje volje za maloljetne pacijente	28
2.1.2.3. Kad postoji pravo na prihvaćanje ili odbijanje	31
2.1.2.4. Kad pacijent nema ovlast odbiti liječenje	33
2.1.2.5. Nепristajanje na liječenje zbog vjerskih ili drugih uvjerenja	34
2.1.2.6. Pristanak na dodatni (novi) zahvat	38
2.1.2.7. Očitovanje pacijentove volje unaprijed	39
2.1.3. Liječenje bez pristanka pacijenta	40
2.1.4. Odgovornost za ograničenje pacijentove tjelesne slobode	42

3. O POJMU LIJEČNIČKE POGREŠKE I KOMPLIKACIJE	48
3.1. LIJEČNIČKA POGREŠKA	48
3.1.1. Pogrešna dijagnoza	54
3.1.2. Pogrešna terapija	57
3.1.2.1. Odgovornost za štetu od lijekova	60
3.1.3. Invazivne intervencije	62
3.1.4. Neinvazivne intervencije	63

3.2. KOMPLIKACIJA U POSTUPKU LIJEČENJA	64
3.2.1. Kad komplikacije prijeđu granice uobičajenog rizika	66
3.3. POGREŠKE DRUGIH ZDRAVSTVENIH RADNIKA.....	67
4. ZADACI SUDSKOG MEDICINSKOG VJEŠTAKA	69
4.1. O NELAGODAMA I SUMNJAMA	69
4.2. OPĆENITO O MEDICINSKOM VJEŠTAČENJU U PARNIČNOM POSTUPKU.....	70
4.3. OTKLANJANJE NEJASNOĆA ILI PROTURJEČNOSTI U NALAZIMA I MIŠLJENJIMA VJEŠTAKA.....	72
4.4. ZADACI SUDSKOG MEDICINSKOG VJEŠTAKA	75
5. UGOVORNA I/ILI IZVANUGOVORNA ODGOVORNOST	78
6. PRETPOSTAVKE ODGOVORNOSTI	81
6.1. OPĆENITO O PRETPOSTAVKAMA ODGOVORNOSTI.....	81
6.2. ODGOVORNOST PREMA NAČELU KRIVNJE...	82
6.2.1. Ponašanje u ispunjavanju obveza i ostvarivanju prava	86
6.2.1.1. Odgovornost u slučaju timskog rada..	87
6.2.2. Pravo poslodavca na regres	88
6.3. OBJEKTIVNA (KAUZALNA) ODGOVORNOST..	91
6.3.1. Zdravstvena djelatnost nije izuzeta od objektivne odgovornosti	92
7. UZROČNA VEZA	98

8. OSLOBOĐENJE OD ODGOVORNOSTI	100
9. ODGOVORNOST POSLODAVCA PACIJENTU ODNOSNO KORISNIKU ZDRAVSTVENIH USLUGA KAO TREĆOJ OSOBI	101
9.1. PACIJENTI ODNOSNO KORISNICI ZDRAVSTVENE USLUGE.....	101
9.2. TKO SU POSLODAVCI U ZDRAVSTVENOJ DJELATNOSTI.....	102
9.2.1. Odgovornost poslodavca za liječnika je primarna.....	105
9.2.2. Pravo poslodavca na regres.....	107
9.2.3. Intervencijski učinak (efekt).....	110
9.3. NEPOSREDNA ODGOVORNOST LIJEČNIKA KORISNIKU ZDRAVSTVENE USLUGE.....	111
9.4. ODGOVORNOST POSLODAVCA ZA POVREDU PROFESIONALNE TAJNE.....	113
10. ODGOVORNOST POSLODAVCA LIJEČNIKU I DRUGIM ZDRAVSTVENIM RADNICIMA	116
10.1. ODGOVORNOST PO OSNOVI KRIVNJE.....	116
10.2. OBJEKTIVNA ODGOVORNOST.....	117
10.2.1. Kad je šteta nastala radnjom trećega....	118
10.2.2. Oblici popravljjanja štete.....	119
11. ODGOVORNOST LIJEČNIKA I DRUGIH ZDRAVSTVENIH RADNIKA POSLODAVCU	120
12. NAČINI POPRAVLJANJA ŠTETE	122
12.1. O VRSTAMA (OBLICIMA) ŠTETA.....	122
12.2. PRAVA OSOBNOSTI.....	123

12.3.	NEIMOVINSKA ŠTETA.....	125
12.4.	IMOVINSKA ŠTETA.....	128
12.5.	OŠTEĆENICI.....	129
12.6.	OBUJAM ODGOVORNOSTI.....	130
13.	OSIGURANJE OD PROFESIONALNE ODGOVORNOSTI.....	133
13.1.	OBVEZNO ILI DOBROVOLJNO OSIGURANJE.....	134
13.2.	OSNIVANJE POSEBNIH FONDOVA.....	135
13.3.	RIZIK POSLOVANJA I SNOŠENJE TROŠKOVA OSIGURANJA.....	136
13.4.	SAMOOSIGURANJE PACIJENATA.....	136
14.	SUDSKA PRAKSA.....	139
14.1.	UVODNE NAPOMENE.....	139
14.2.	KAD NE POSTOJI ODGOVORNOST.....	139
14.3.	OBAVJEŠTAVANJE PACIJENTA.....	142
14.4.	SUGLASNOST PACIJENTA ZA MEDICINSKI ZAHVAT.....	143
14.5.	KOMPLIKACIJE.....	144
14.6.	OBJEKTIVNA (KAUZALNA) ODGOVORNOST.....	146
14.7.	ODGOVORNOST PO OSNOVI KRIVNJE.....	148
14.8.	UGOVORNA ODGOVORNOST.....	154
14.9.	UZROČNA VEZA.....	155
14.10.	ODGOVORNOST POSLODAVCA RADNIKU.....	158
14.11.	ODGOVORNOST POSLODAVCA RADNIKU ZBOG POSTUPAKA TREĆIH.....	159
14.12.	NADZOR NAD PACIJENTIMA.....	160
14.13.	ODGOVORNOST ZA IMOVINU PACIJENATA.....	162
14.14.	ODGOVORNOST POSLODAVCA ZA RATNE ŠTETE.....	162
14.15.	ODGOVORNOST U DRUGIM SLUČAJEVIMA.....	162

PRILOZI

Uvodne napomene.....	167
Izvadak iz Ustava Republike Hrvatske.....	167
Izvadak iz Konvencije o zaštiti ljudskih prava i dostojanstva ljudskog bića u pogledu primjene biologije i medicine: Konvencija o ljudskim pravima i biomedicini. . . .	168
Izvadci iz Zakona o obveznim odnosima.....	172
Izvadci iz Zakona o zdravstvenoj zaštiti.....	175
Izvadci iz Zakona o zaštiti prava pacijenata.....	183
Izvadci iz Zakona o liječništvu.....	195
Izvadci iz Zakona o stomatološkoj djelatnosti.....	200
Izvadak iz Zakona o medicinsko-biokemijskoj djelatnosti... ..	205
Izvadci iz Zakona o sestринstvu.....	207
Izvadci iz Zakona o zaštiti pućanstva od zaraznih bolesti....	209
Izvadci iz Zakona o lijekovima i medicinskim proizvodima.....	214
Izvadci iz Kaznenog zakona.....	218
Kodeks medicinske etike i deontologije.....	224
Pravilnik o obrascu suglasnosti te obrascu izjave o odbijanju pojedinog dijagnostičkog, odnosno terapijskog postupka.....	234
LITERATURA.....	241
ABECEDNO KAZALO POJMOVA.....	251
BILJEŠKA O AUTORU.....	271

PREDGOVOR

U svim se profesijama griješi (*errare humanum est*). Od toga nije pošteđena ni profesija liječnika odnosno zdravstvenog radnika.

Budući da su ljudi po naravi stvari osjetljivi na svoje zdravlje, svjedoci smo da se i u nas sve više probija aureola nedodirljivosti liječničke (zdravstvene) profesije i sve je više zahtjeva za različitim vrstama odgovornosti liječnika zbog pogreške u postupku liječenja: stegovnom (disciplinskom), prekršajnom, kaznenom i odštetnom.

Neki aktualni slučajevi, poput onoga u kojem je mladi čovjek ostao bez noge u rutinskoj operaciji slijepog crijeva, djevojčice koja je umrla od sepse te osuda na zatvorsku kaznu liječnice i medicinske sestre zbog smrti djevojčice oboljele od astme, dodatno su senzibilizirali javnost za pitanja liječničkih pogrešaka ili komplikacija koje dovode do tragičnih ishoda za pacijente i njihove obitelji.

Nesumnjivo je da svatko, pa i liječnici odnosno drugi zdravstveni djelatnici moraju odgovarati za profesionalne propuste.

Međutim, s druge strane olako p(r)ozivanje liječnika na odgovornost zbog liječničke pogreške, vrlo često i u medijima, ali i pozivanje da se plate visoki iznosi odštete unose nelagodu među liječnike, što ih odvraća od obavljanja djelatnosti odnosno izbjegavanja, zbog možebitne rizičnosti, manje poznatih meto-

da liječenja koje bi moguće u nekoj drukčijoj društvenoj klimi iskušali.

Riječ je o društvenom procijepu. Kako omogućiti liječnicima da odgovorno i bez straha rade svoj posao odnosno kako žrtvama liječničke pogreške osigurati odgovarajuću naknadu štete?

Problem odgovornosti, pa i odštetne, liječnika i drugih zdravstvenih djelatnika vrlo je složen i osjetljiv. Zato u životu često nije lako donijeti odluku postoji li ta odgovornost odnosno pravo pacijenta da mu se popravi nastala šteta.

Zato ova knjiga nije poziv - tužite liječnike za štetu, već nastoji uputiti na potrebu postizanja životne i pravne ravnoteže u partnerskom odnosu liječnik - pacijent te nastoji objektivno prikazati prava i obveze koji iz takvog, u pravilu ugovornog, odnosa nastaju.

U tom smislu ne samo da valja razmatrati etička, profesionalna i pravna načela koja vode (samo) k odšteti već valja razvijati sustav koji bi sprječavao nastanak ili ponavljanje pogreške.

Pružanje zdravstvene usluge u nizu slučajeva znači zadiranje u tjelesnu i/ili duševnu osobnost. Prava osobnosti na život, tjelesno i duševno zdravlje sadržavaju i pravo čovjeka na odluku hoće li se uopće podvrći liječenju, a ako da, onda kojoj vrsti i načinu liječenja. To proizlazi iz načela prava čovjeka na samoopredjeljenje - volja bolesnika je vrhovni zakon (*voluntas aegoti suprema lex*). Taj element prava osobnosti vrlo je važan kad se ocjenjuje je li zadiranje u tjelesni i duševni integritet čovjeka radi medicinske pomoći bilo pravno dopušteno.

U ovom radu razmatra se odgovornost pravnih i fizičkih osoba koje su pružatelji zdravstvenih usluga za štete koje su nastale u postupku liječenja, kao i osobna odštetna odgovornost liječnika odnosno drugih zdravstvenih radnika korisniku zdravstvene usluge.

Zašto naslov knjige - *Odgovornost liječnika za štetu*? Naime, kad u ovom radu spominjemo liječničku odgovornost za štetu,

pri tome mislimo i na liječnike kako ih, u užem smislu, određuju propisi o liječništvu, ali i na odgovornost svih drugih zdravstvenih djelatnika, primjerice stomatologa, medicinskih biokemičara, medicinskih sestara i tehničara, zdravstvenih suradnika i dr. Njihova odgovornost, dakako, sukladna je njihovom položaju u medicinskoj hijerarhiji i obvezama koje imaju na svojim radnim mjestima. Dakle, nije bio cilj iz područja medicinske odgovornosti izdvojiti, a kamoli proskribirati određenu skupinu djelatnika.

Zato bi naslov ove knjige mogao biti i drukčiji, primjerice: *Odgovornost zdravstvenih radnika za štetu* ili *Odgovornost zdravstvenih ustanova i radnika za štetu* ili *Odštetna odgovornost pružatelja zdravstvenih usluga*. No, budući daje knjiga namijenjena ne samo stručnoj pravno-medicinskoj javnosti već i pacijentima i svim drugim osobama, koji su u pravilu medicinski i pravni laici, to sam se radi što lakše razumljivosti o čemu je zapravo riječ odlučio za pomalo popularniji naslov, koji tek naznačuje temu.

Nastojao sam odnos liječnik - pacijent prikazati kroz njegove prirodne faze:

- pristanak pacijenta na liječenje kao *condicio sine qua non* bilo kojeg liječničkog zahvata,

- samo liječenje (dijagnostiku, terapiju, rehabilitaciju) i odgovornost liječnika u odnosu prema pacijentu, pri čemu upućujem na složena pitanja kako utvrditi postoji li liječnička pogreška ili je riječ o komplikaciji (slučaju) odnosno sudbinskom tijeku bolesti,

- upućujem na vrste odgovornosti u općem i medicinskom pravu te na pretpostavke u slučaju odgovornosti prema načelu krivnje i objektivnoj odgovornosti. Bavim se i pitanjima oslobođenja od odgovornosti za štetu,

- razmatram mjesto i zadaće sudskog medicinskog vještaka,

- pišem i o položaju liječnikova poslodavca (primjerice bol-

nice) s obzirom na odgovornost prema pacijentu, ali i poslodavca prema liječnicima kao njegovim radnicima.

Rad sadržava i temeljne podatke o načinu na koji se šteta, koja se može pojaviti kao imovinska i neimovinska, može popraviti.

Upućujem i na sudsku praksu, kako domaću, koje je sve više, tako i na inozemnu. Prikazana je ponajprije praksa koja je objavljena u stručnim izdanjima. Nastojao sam doprijeti i do odluka koje nisu publicirane, a važne su za pravnu praksu. Nije, nažalost, bilo moguće objaviti obrazloženja odluka. Kao što će čitatelj primijetiti, objavljena su, u pravilu, samo sažeta stajališta izražena u sudskim odlukama (sentencije). Da bismo čitatelju omogućili potpuniji uvid u činjenično i pravno stajalište suda kojeg je sentencija objavljena, naveden je i izvor podatka o tom stajalištu suda. Proširenu informaciju, ako ona postoji, čitatelj dakle može potražiti u navedenom izvoru. Ponekad je praksa objavljena u istom slučaju u više izvora, pa se onda upućuje na te izvore. Objavljena praksa ne izražava autorovo stajalište. U jednoj se sentenciji često spominju dva pravna instituta ili više njih. Zato je njihovo svrstavanje uz određeni međunaslov u odjeljku sudske prakse samo uvjetnoga značenja. Lakšem snalaženju zato treba poslužiti i opsežno abecedno kazalo pojmova.

Upućujem i na brojna stajališta pravne književnosti (literature).

U priloge knjige uvršteni su i izvadci iz propisa na koje se najčešće pozivam.

Činjenica da raste broj predmeta pred hrvatskim sudovima u kojima se zahtijeva odšteta zbog liječničke pogreške potvrđuje naraslu svijest o pravima pacijenta kao ljudskim pravima odnosno pravima osobnosti. No, ta činjenica, sama po sebi, ne daje mjesta zaključku da su pacijenti uvijek u pravu.

Odluku hoće li zahtijevati odgovornost liječnika pacijenti ne bi, naime, trebali olako i emotivno donositi. Prije pokretanja bilo kakvog postupka trebalo bi se o stanju stvari informirati

kod drugih medicinskih stručnjaka pa s obzirom na sve okolnosti slučaju donositi odluku ići li u postupak ili ne.

Vjerujem da će čitatelj u tekstu knjige prepoznati s koliko opreza prilazim pitanju odštetne odgovornosti u tom području ljudske djelatnosti te da će uočiti mnogobrojne dvojbe s kojima se susreću oštećenici kao stranke, zastupnici stranaka, najčešće odvjetnici, sudski vještaci i suci, kad treba procijeniti je li liječnikovo ponašanje takvo da ga obvezuje na naknadu štete pacijentu. To proizlazi i iz mnogih stajališta pravne književnosti (literature) koju sam citirao ili na nju upućivao kad se u njoj mogu dobiti dodatna saznanja koja prelaze okvire ovog rada.

Život je predinamičan da bih pomišljao da ovaj rad sadržava odgovore na sva pitanja ili dvojbe koje medicinska i pravna praksa donosi u vezi s pitanjima koja su predmet ove knjige. Zato ću biti zahvalan na svakoj kritici, primjedbi i prijedlogu.

Nadam se da će upravo činjenica što su u radu citirani i zakoni i drugi propisi koji uređuju to dinamično pravno područje, zatim sudska praksa i pravna književnost omogućiti čitatelju da stekne objektivnu sliku i da će mu biti pri ruci kod donošenja odluke ima li mjesta odštetnoj odgovornosti u nekom konkretnom slučaju.

U Zagrebu, 9. siječnja 2009.

Ivica Crnić